

Petar
Prelog

Od Karasa do Knifera

Sto vrhunskih djela hrvatskih umjetnika

iz zbirki Narodnog muzeja u Beogradu

Umjetnički paviljon, Zagreb

18.12.2007.-10.2.2008.

AUTORI IZLOŽBE: Zvonko Maković i Ljubica Miljković

Godina 1904. bila je posebno važna za pokušaj stvaranja jedinstvenoga kulturnog prostora na temeljima jugoslavenske ideje. Tada je, naime, u Beogradu održana *Prva jugoslovenska umetnička izložba*, veliko predstavljanje bugarskih, slovenskih, srpskih i hrvatskih umjetnika s ciljem promoviranja osnovnih postulata moderne umjetnosti, ali i sa željom uspostavljanja bliskih veza među umjetnicima iz različitih sredina. Iste godine formiran je i *Savez jugoslavenskih umjetnika Lada*, čije je djelovanje bilo usmjereno prema zajedničkoj težnji za uzdizanje kvalitete umjetničkog stvaranja te prepoznavanju zajedničkih likovnih obilježja, kao i onih specifičnih za svaku nacionalnu sredinu. Vrijeme je to početka dezintegracije Austro-Ugarske Monarhije na političkom i kulturnom planu, pa se sudjelovanje hrvatskih umjetnika u spomenutim umjetničkim i izložbenim projektima nameće kao važan simptom toga procesa. Tako su *Prva jugoslovenska umetnička izložba*, osnivanje *Lade*, zatim pokretanje *Jugoslovenske umetničke kolonije Nadežde Petrović*, pa i djelovanje *Društva hrvatskih umjetnika Medulić*, bili početni poticaji otkupu djela hrvatskih umjetnika za Narodni muzej u Beogradu, koji svojim zbirkami svjedoči upravo o nastojanjima formiranja jedinstvenoga kulturnog prostora.

Izložba *Sto vrhunskih djela hrvatskih umjetnika* iz zbirki Narodnog muzeja u Beogradu, otvorena sredinom prosinca u zagrebačkome Umjetničkom paviljonu, predstavlja izbor iz bogatog fundusa te ugledne muzejske institucije. Njezini autori, Zvonko Maković i Ljubica

↑ Vinko Foretić, *Čovjek s cigaretom*
(*Portret jednog Slovenca*), 1914.-1918.

Miljković, tom su izložbom prije svega nastojali zagrebačkoj publici pružiti rijetku prigodu uvida u slike i skulpture koje u Hrvatskoj već desetljećima - a neke od njih i nikada - nisu izlagane. Međutim, tekstovi objavljeni u bogato opremljenu katalogu svjedoče i o drugim zanimljivim htijenjima, koja izlož-

bu predstavljaju kao poticaj za promišljanje te izboru po načelu *the best of* daju dodatnu dimenziju. Ljubica Miljković tako, dajući kratak pregled njegove povijesti i objašnjavajući tijekom formiranja pojedinih zbirki unutar fundusa, ustraje na činjenici da Narodnom muzeju “nikada nije bila bitna nacionalnost, nego se trudio pratiti napredak značajnih autora koji su duže ili kraće boravili u Beogradu”. Zvonko Maković pak naglašava da je “taj muzej jedina institucija izvan granica Hrvatske u kojoj su tijekom stotinu godina sustavno otkupljivana, donirana, izlagana i čuvana djela hrvatske provenijencije, i to ona iznimno vrijedna djela najznačajnijih autora”. Navedene tvrdnje upućuju prije svega na probleme dodira hrvatske i srpske umjetnosti, pojedinih zajedničkih ishodišta i težnji te kontinuirana međusobnog interesa, svjedočeci o pokušajima oblikovanja kulturnog prostora s ravnopravnim prinosima umjetnika iz dviju sredina. Pri tumačenju toga problema svakako treba uzeti u obzir - što ističu i autori izložbe - intenzivnu fluktuaciju ideja i razmjenu mišljenja tijekom gotovo čitavog 20. stoljeća te činjenicu da su mnogi hrvatski umjetnici najvećim dijelom svojega opusa bili vezani uz beogradsku likovnu sredinu, ali i da su pojedini srpski umjetnici, poput primjerice Save Šumanovića, ostavili bitan trag u hrvatskoj umjetnosti. Međutim, ne smiju se zaboraviti ni važne razlike u obilježjima hrvatske i srpske umjetnosti, uvjetovane različitim društveno-političkim situacijama i kulturnim baštinama koje su odredile i drugačije umjetničke tijekove. Stoga su i korpusi nacionalnih umjetnosti, unatoč navedenim težnjama i zajedničkoj sudbini u jugoslavenškoj državnoj zajednici, ostali čvrsto razgraničeni, posjedujući specifičnosti koje ih bitno određuju.

Osim tumačenja karaktera zajedničkog kulturnoga i umjetničkog prostora, koje se pojavljuje kao osobito važan prinos izložbe, otvara se i pitanje kvalitete predstavljanih djela te njihova značenja u korpusu hrvatske umjetnosti 19. i 20. stoljeća. Ovo je pitanje, ključno u svakom stručnom prika-

↑ Omer Mujadžić, *Kolporterka*, 1929.-1930.

zu izložbe toga tipa, dodatno stavljeno u središte pozornosti i činjenicom da projekt nije financiran sredstvima Ministarstva kulture Republike Hrvatske, već samo sredstvima Gradskog ureda za kulturu Grada Zagreba, uz sudjelovanje beogradskog Narodnog muzeja u dijelu troškova, a uz visoko pokroviteljstvo predsjednika Republike Hrvatske Stjepana Mesića. Pritom ne pretpostavljamo da bi svaki izložbeni projekt u Umjetničkom paviljonu (ili drugdje) trebalo i moralo sufinancirati Ministarstvo kulture, ali ako je riječ o vrhunskim djelima naše nacionalne umjetnosti, što se nedvosmisleno navodi u nazivu izložbe, participacija toga ministarstva morala bi se očekivati. Radi li se, dakle, na izložbi u Umjetničkom paviljonu doista o vrhunskim djelima?

Pokušavajući odgovoriti na postavljeno pitanje najprije se moramo osvrnuti na sliku s najranijim datumom nastanka, Karasova Čovjeka s kistom u ruci iz 1856. godine. Riječ je o djelu poklonjenu Narodnom muzeju 1900. godine, koje svjedoči o slikaru kao o vrsnu portretistu. Znajući da je problem zaokruži-

vanja Karasova nevelika opusa, s obzirom na nepostojanje signatura i datacija, još uvijek otvoren te uzimajući u obzir mogućnost novih interpretacija, što je pokazala i slikareva retrospektiva održana u Umjetničkom paviljonu 2001. godine, to vrijedno djelo iz njegove posljednje, zrele faze, ocrtava visoke domete hrvatske umjetničke baštine sredine 19. stoljeća. Nadalje, nema dvojbe da *Portret barunice Rukavina Vlaho Bukovca* iz 1898. pripada antologijskim ostvarenjima hrvatskog slikarstva. Isti je autor na izložbi zastupljen s još četiri slike koje primjereno predstavljaju njegov prinos oblikovanju modernističkog ozračja. *Portret žene Otona Ivekovića* s prijelaza stoljeća pokazuje da je autor, poznat prije svega po velikim historijskim kompozicijama, u okvirima portretnog slikarstva artikulirao plošnost kao važnu modernu likovnu vrijednost. U tom smislu ta je slika dobar argument za moguće nove poglede na njegov opus. Slikari *Minhenskog kruga*, Račić, Kraljević i Becić, također su predstavljeni vrijednim djelima. Četiri Račićeva portreta nastala između 1906. i 1908. godine svjedoče o slikarevu sazrijevanju u Münchenu obilježenu težnjama k sintetičnom izrazu i latentnoj psihologizaciji, koje su ponajviše došle do izražaja u jednom od njegovih ključnih djela, slici *Majka i dijete* iz zagrebačke Moderne galerije. S druge strane, Kraljevićeva ulja *Eva*, *Violinist* i *Figura u pejzažu*, sva iz 1912., dobro ilustriraju onaj važan "korak dalje", koji je slikar ostvario u odnosu na svojega minhenskog kolegu. Djela su, naime, oblikovana u skladu s pariškim iskustvima i donose upravo ključne elemente kojima je Kraljević utjecao na sljedeću generaciju hrvatskih slikara: interpretaciju Cézanneova načina i osobnu inačicu ekspresionizma u nastajanju. Četiri Becićeve slike ocrtavaju pak niz stilskih htijenja koja su se pokazala temeljnima u tijekovima hrvatskoga modernog slikarstva. *Žena u crnom* (1908.) pokazuje sumu minhenskog školovanja, slike *Park* (1918.) i poznati *Autoportret* (1920.) dokumentiraju važnost Cézanneova utjecaja na hrvatsko slikarstvo, ali i ograničene mogućnosti razumijevanja najvažnijih

prinosa velikoga umjetnika slikarskom modernizmu, dok *Djevojka s mačkom* (1935.) svjedoči o intimističkim i kolorističkim vrijednostima koje su obilježile hrvatsko slikarstvo četvrtog desetljeća. Uzelčeve slike ilustriraju pak zanimljiv tijek njegova opusa: ulje *Kompozicija - Tri portreta* (1919.) tipičan je slikarev prinos *Proljećnom salonu* u kojemu prepoznajemo težnju za artikuliranjem ekspresije i Kraljevićevu slikarsku baštinu, a šest izloženih slika iz tridesetih godina reprezentativan su primjer umjetnikova uklapanja u pojedine dionice francuskoga međuratnog slikarstva. Ignjat Job zastupljen je s čak 11 radova: većina njih pripada važnoj dionici slikareva opusa koju vezujemo uz pojam "drugog ekspresionizma" druge polovice dvadesetih i prve polovice tridesetih godina. Mujadžićeva *Kolporterka* (1929./30.) pripada vrhuncima njegova stvaralaštva i bliska je slikarevim ključnim djelima iz tih godina, *Kolporteru* iz zagrebačke Moderne galerije i *Nogometnoj utakmici* iz Galerije likovnih umjetnosti u Osijeku. Djela Vinka Foretića i Josipa Seissela pokazuju pak odgovore hrvatske umjetnosti na pojedina važna avangardna kretanja u europskoj umjetnosti i svjedoče o bitnom hrvatskom udjelu u zenitističkoj pripovijesti Ljubomira Micića. Posebnu su pozornost na zagrebačkoj izložbi izazvale tri slike Mihe Marinkovića obilježene apartnim simbolističkim senzibilitetom. Taj primjer upućuje na postojanje zanimljivih i zasigurno vrijednih opusa kojima se povijest umjetnosti još nije dovoljno posvetila. I djela ostalih slikara zastupljenih na izložbi - od Vidovića i Babića do Tartaglie i Plančića, pa naposljetku i Julija Knifera - nesumnjivo su važna: ako već ne pripadaju vrhuncima njihovih opusa, onda su svakako neizbježna pri pokušaju tumačenja pojedinih dionica njihova stvaralaštva. Valja naglasiti da su mnogi povjesničari umjetnosti u pripremi retrospektivnih ili problemskih izložaba morali posegnuti u fundus Narodnog muzeja.

Izbor kiparskih radova predstavlja malen, ali kvalitetan presjek visokih dometa hrvatske skulpture kasnog 19. i prve polovice 20.

stoljeća. O tome svjedoče i kipari zastupljeni na izložbi: Augustinčić, Kršinić, Meštrović, Pallavicini, Radauš, Rendić i Rosandić. Poseban je naglasak s pravom stavljen na djela Ivana Meštrovića, s obzirom na činjenicu da se u *Zbirci jugoslovenske skulpture* beogradskog Narodnog muzeja čuva osamdeset njegovih skulptura. Naposljetku, upravo Meštrovićeva djela, posebno ona iz *Vidovdanskog ciklusa*, svo-

jim značenjem na najbolji način ilustriraju već spomenutu težnju za oblikovanjem jedinstvenoga kulturnog prostora, kojoj i Narodni muzej duguje svoju stoljetnu sakupljačku politiku. O njezinoj kvaliteti i uspješnosti na najbolji način svjedoči i izbor djela hrvatskih umjetnika, od Karasa do Knifera, predstavljen na ovoj izložbi. ✕

SUMMARY: FROM KARAS TO KNIFER

 Review of the exhibition *100 Masterpieces of Croatian Artists from the Collections of Narodni muzej in Belgrade (Sto vrhunskih djela hrvatskih umjetnika iz zbirki Narodnog muzeja u Beogradu)* staged in Art Pavilion in Zagreb in December

2007. Besides interpreting common cultural and artistic character of two countries, the exhibition represents some of the anthological works of Croatian painting, from the 19th century to the contemporary art.